

פרשה שלח - תשפ"ג

וַיְהִי כִּי יָצֵאתָ מִן-הַיַּם סוּף וְעָלָה נֶעְלָה וַיִּרְשָׁנוּ אֱתָנָה כִּי-יָכוֹל נֹכַח לָהּ:

"ויהס כלב את העם"

הפרשה שלנו פותחת במעשה חטא המרגלים. לאחר שהמרגלים חזרו, הם התחילו להוציא את דיבת הארץ לפני כל העם. הם טענו: "אפס כי עז העם היושב בארץ והערים בצורות גדולות מאוד, וגם ילידי הענק ראינו שם. עמלק יושב בארץ הנגב...".

כבר לאחר שהעם שמע את התחלת הדברים, החלה תסיסה גדולה מאוד כנגד ההנהגה של משה רבנו. כלב בן יפונה חשש מהתפתחות הדברים, ולכן הוא השתיק את העם: "ויהס כלב את העם אל משה, ויאמר עלה נעלה וירשנו אותה, כי יכול נוכל לה".

חוסר השמעה

כאשר כלב עצר את דברי חבריו המרגלים, והחל לשאת בעצמו דברים על משה רבנו, חשבו כל השומעים שהוא מתכוון להמשיך בדברי גנות, כפי שמובא ברש"י לפי דברי המדרש: "צווח ואמר: וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם? השומע היה סבור שבא לספר בגנותו מתוך שהיה בליבם על משה בשביל דברי המרגלים. שתקו כולם לשמוע גנותו. אמר: והלא קרע לנו את הים והוריד לנו את המן והגיז לנו את השליו".

לאחר מכן הוא המשיך בניסיון להפוך את רוח הדברים והוא אמר: "עלה נעלה וירשנו אותה, כי יכול נוכל לה". אך הדברים של כלב בן יפונה נפלו על אוזניים אטומות משנאה. לא רק שהוא בכלל לא הצליח להשפיע, אלא הוא אף סיכן את עצמו, כפי שמובא בחז"ל שהם רצו להרוג אותו.

פעולה בלתי אפשרית

שואלים כאן הספרים הקדושים, מדוע כלב בן יפונה ניסה מלכתחילה להשתיק את העם? הרי זה היה ברור שמדובר במעשה מסוכן וחסר סיכוי. אף אחד לא הקשיב לו למול עשרת המרגלים. אדרבה, בדבריו הוא היה יכול להחמיר בהרבה את המצב, כי כאשר מעמעמים לרגע את השלהבת, לאחר מכן היא פורצת ועולה ביתר שאת. ואכן מיד לאחר שכלב סיים את דבריו, המרגלים המשיכו וטענו: "לא נוכל לעלות". הם חזרו והוציאו את דיבת הארץ והמצב הלך והתדרדר, כפי שכתוב: "ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא".

בהמשך הם באו בתלונות על משה ואהרן ואמרו: "לו מתנו בארץ מצרים או במדבר הזה לו מתנו. ולמה ה' מביא אותנו אל הארץ הזאת... הלוא טוב לנו שוב מצרימה". כאשר משה ואהרן ניסו לעצור בעדם, הם רצו לרגום אותם באבנים. אז חרה בהם אפו של הקב"ה, וכולנו יודעים מה היו ההשלכות של החטא הגדול הזה. אך עדיין צריכים להבין, מה בדיוק רצה כלב בן יפונה להשיג בניסיון שלו לעצור את דברי ההסתה? הרי לפי המצב זה היה ברור ללא כל ספק שמדובר בפעולה בלתי אפשרית. מה מונח בזה?

מכלי ראשון לכלי שלישי

אך באמת אנחנו לומדים מהניסיון של כלב בן יפונה, יסוד גדול מאוד בעבודת השם. כך מסביר את הדברים רבי חיים זייצ'יק זצ"ל: "אכן הרבה הואיל כלב באותו הרגע בו הפסיקם והשתיקם. הוא הפסיק את כעסם ורוגזם שלא יהיו בנשימה אחת. הוא צינן את רתיחתם שלא תהיה אוירתם בוערת כאש. הוא עיקר את כוחו של היצר הרע, את הכוח הראשון שלו שהוא עז ועצום, שיבר את כעסם וגאוותם העזה, העביר את כל אלו מכלי ראשון שהוא קשה מכולם, לכלי שני וכלי שלישי, שאז חלים עליהם כבר דינים אחרים וחשבון העוון משתנה".

כי עבירה הנעשית בהתלהבות ומתוך אש בוערת של כלי ראשון וכוח ראשון בלי הפסק ונשימה, בכל התוקף והוודאיות, עבירה כזאת מביאה חרון אף גדול, ונידון בעונשים קשים, הוא גם כן נידון ברותחין. אבל עבירה הנעשית בלי התלהבות ובכוח שני, כוח כוחו חלוש וקלוש, ואז אין הדין חמור כל כך. ההפסקה שהפסיק כלב את מעוררי המתאוננים על משה ואהרן והמדברים בגנותם ובגנות הארץ, היתה מעשה גדול ושקול בחכמה רבה, כי מי יודע כמה חרון אף היה נשפך עליהם, וחומר הדין לא היה נפסק לעולם ח"ו, אלמלא הפסיק כלב את החטא לאותו רגע. כלב עצר אותם מכוח הראשון המלא ביראה וסילודין, בכעסם ורתחת דמם אשר פסק לאותו רגע, עבר לכלי שני וכח שאינו בוער כל כך".

מיכאל באחת

זאת אומרת שיש עניין לנסות ולעצור גם באמצע הכעס והרתחתה, אפילו שאין כל סיכוי לעצור ולמנוע לגמרי את הכוונה הרעה, אך אפילו עצירה קטנה יכולה לעשות שינוי גדול ומהפך עצום בתוצאה הסופית העלולה לנבוע מאותו מעשה שהולך ומתעצם.

רבי חיים זייצ'יק זצ"ל ממשיך להסביר את הדברים לפי דברי הגמ' (ברכות ד:): "תנא מיכאל באחת, גבריאל בשתיים, אליהו בארבע, ומלאך המוות בשמונה ובשעת המגפה באחת". הגמ' מביאה השוואה בין המלאכים ביכולת המעוף שלהם, כפי שנאמר: "ויעף אלי אחד מן השרפים" (דניאל ט, כא). דהיינו מיכאל עף בפריחה אחת של כנפיו שזו המהירות הגבוהה ביותר, גבריאל בשתי פריחות וכו'.